

Sola Scriptura

Inspiration til studiekredsaftener om Luthers skriftsyn

Studiekredsmateriale til brug i menighederne med henblik på en markering af reformationsjubilæet 2017

I 2017 er det 500 år siden, at Martin Luther slog sine 95 teser op på døren til Slotskirken i Wittenberg, hvilket i dag opfattes som startskuddet for reformationen. Dette jubilæum markeres i hele den protestantiske verden. Også den Evangelisk Lutherske Folkekirke i Danmark vil være med til at markere denne milepæl indenfor kristendommens, kirkens og Europas historie.

I denne anledning blev der i de enkelte stifte nedsat særlige udvalg, der arbejder med at forberede fejringen af 500 års jubilæet for reformationen, samtidig med at der blev nedsat en samlende organisation under ledelse af Niels Henrik Arendt, der varetager den nationale og internationale koordinering af reformationsjubilæet.

Helsingør Stiftsudvalget påtænker et treårigt forløb som optakt til selve jubilæet. Vi planlægger at udarbejde noget "grydeklart" inspirationsmateriale, der i de enkelte sogne kan anvendes til forberedelsen af reformationsgudstjenester samt til studiekredse i årene 2015, 2016 og 2017.

Vi har valgt følgende emner:

2015: Sola Scriptura

2016: Sola Fide

2017: Sola Gratia

Angående markeringen af reformationsdagen 2015 tilbyder vi hermed to udkast til gudstjenesteliturier samt inspirationsmateriale til tre studiekredsarrangementer, der med udgangspunkt i Luthers slagord "Sola Scriptura" kredser om reformationstidens og vores moderne skriftsyn.

Vi har sammensat materiale til tre studiekredsmøder, som hver især består af 1) en udvalgt Luthertekst, 2) en kort introduktion, der uddyber tekstens historiske baggrund samt opidser enkelte systematisk-teologiske spørgsmål angående Luthers og vores moderne skriftsyn samt 3) en udvalgt artikel fra bogen: *Det står skrevet. Essays om 200 års bibelfortolkning* (udg. Niels Thomsen, Henrik Brandt-Pedersen).

Disse artikler er ment som supplerende materiale til en perspektiverende drøftelse af Luthers og vores skriftsyn samt bibelbrug. Det var udvalgets intention, at stille et nemt tilgængeligt materiale til rådighed, som frit kan downloades fra nettet. Derudover kan der selvfølgelig inddrages andre Luthertekster hhv. sekundærlitteratur, som f.eks.:

- The Gift of Grace. The Future of Lutheran Theology (ed. N. H. Gregersen, B. Holm, T. Peders og P. Widman), Minneapolis 2005.
- Kapitel: "Skriftsyn" i: *Fragmenter af et spejl*, Bidrag til dogmatikken (red. N. H. Gregersen), Anis 1992, 29-48.

Tekstudvalget er sammensat af Dorothea Glöckner og Troels Bak Stensgaard

Studiekredsmateriale 2015

"Sola Skriptura" – Ved Bibelen alene?

Første møde

Er der en bibelsk kerne? Luthers og vores fortolkningsprincipper af bibelen.

1. 1) Introduktion til Luthers forord til hans oversættelse af det Nye Testamente (1522)

Martin Seils, i: *Studentexte für die Gemeindefarbeit. Mit Luther im Gespräch. Berlin 1983, 10f.* (forkortet oversættelse)

I slutningen af 1521 kommer Luther fra sit ophold på Wartburg i al hemmelighed på besøg til Wittenberg. Vennerne dér beder ham om, at bruge tiden på Wartburg til at oversætte Bibelen til tysk. Luther opfylder dette ønske. I begyndelsen af 1522 oversætter han det Nye Testamente, hvilket tager ham ca. 11 uger. Oversættelsen af det Gamle Testamente påbegynder han senere i Wittenberg sammen med sine kolleger, et arbejde, som varer frem til 1534.

I foråret 1522, efter at Luther var vendt tilbage til Wittenberg, skriver han en række "forord" til sin tyske oversættelse af det Nye Testamente. Egentlig vil han hellere lade Bibelen tale for sig selv. Men der har været en lang tradition for, at introducere bibeludgivelser med sådanne forklarende "fortaler". Luther er derfor nødt til at skrive noget tilsvarende. I sine "fortaler" prøver han, at formidle den reformatoriske opfattelse af Guds ord samt det reformatoriske bibelsyn. Disse "fortaler" har gennem lang tid ledsaget alle evangeliske bibeludgivelser. Først i det 17. århundrede begyndte man at udelade dem. Måske fordi man ikke længere delte Luthers tilgang til det bibelske ord, hvor han på én gang underordner sig og er fri. Luthers "Fortale til det Nye Testamente" indleder det såkaldte "Septembertestamente" fra 1522. I dette skrift prøver Luther på at åbne bibellæserens blik for det Nye Testaments særlige karakter ifølge det reformatoriske bibelsyn. I denne sammenhæng vover han, at skelne mellem vigtige og mindre vigtige skrifter i det Nye Testamente. Som det Nye Testaments særlige kendetegn fremhæver Luther, hvad der – ifølge ham – udgør selve "evangeliet".

Hvad der udgør selve "evangeliet" fremstår i en strikt adskillelse mellem lov og evangelium. Netop denne distinktion har været bestemmende for mange protestantiske kristnes opfattelse af bibelen samt for den måde, evangeliet blev forkyndt på i de reformatoriske kirker verden over. Alligevel fremstår Luthers bibelsyn ikke uanfægtet. Skal man skelne mellem "lov" og "evangelium"? Kan vi fortsat tilslutte os Luthers beskrivelse af forholdet mellem tro og gerninger? Og det mest afgørende: Som den eneste målestok for, hvad der udgør betydningen af de Nye Testaments Skrifter, dvs. som en slags "evangeliets evangelium" bestemmer Luther udelukkende det, som peger på Kristus. Luther koncentrerer hele sin læsning af det Nye Testamente om dette ene synspunkt. Men kan vi fortsat læse Bibelen på samme vis – ved at koncentrere os om denne ene synsvinkel, som var den afgørende for Luther?

1.2) Martin Luther: "Fortale til det Nye Testamente" (1522), oversat af Gustav og Frede Brøndsted, Luthers skrifter i udvalg III, Gads Forlag 1964, 127–131

(Txt: Bilag 1)

1.3) Anders Kingo: Er der en bibelsk kerne, der står fast?, i: Det står skrevet. Essays om 2000 års bibelfortolkning, Anis 2004, 155-166.

(Txt: Bilag 2)

Studiekredsmateriale 2015

"Sola Skriptura" – Ved Bibelen alene?

Andet møde:

Bibelens klarhed. Eller: Kan Guds ord formidles gennem menneskelig tale?

2.1) Introduktion til Luthers "Fortale til Assertio omnium articulorum". En stadfæstelse af alle M. Luthers artikler, som er blevet fordømt ved Leo X.s seneste bulle (1520)

Kinga Zeller, Aarhus Universitet (2015). Jf. også: Wilfried Härle: Indledning, i: Wilfried Härle (Ed.): Martin Luther. Lateinisch-Deutsche Studienausgabe Bd. 1: Der Mensch vor Gott, Leipzig 2006, XVII–XXII.

Luthers bekræftelse af alle sine artikler er hans reaktion på den pavelige trusselsbulle, som blev offentliggjort den 24. juli 1520 i Rom og et par måneder senere i Tyskland. Bullen vedrører 41 sætninger formuleret af Luther 1517–1520, som af Romerkirken blev udpeget som "kætterske eller useriøse eller forkerte eller krænkende for fromme ører eller forførende for enfoldige sjæle og i modsætning til den katolske sandhed". Den romerske kurie opfordrede Luther til at tilbagekalde disse sætninger, men han ville ikke, før han var modbevist af grunde hentet i Skriften. Da en sådan gendrivelse ikke blev fremført, skrev Luther i stedet selv i december 1520 en bekræftelse og begrundelse af alle de forkastede sætninger, netop skriftet *Assertio omnium articulorum*.

I denne sammenhæng er især forordet interessant. Her forklarer reformatoren, hvorfor kirkefædrenes og kirkelige læreudsagn ikke bør over- men underordnes Skriftens autoritet. I hovedsagen er der tre argumenter, som Luther bygger sin påstand på. For det første siger den pavelige lære, at Skriften ikke skal fortolkes efter egen ånd. Det kun kan betyde, at i fortolkningen af Skriften må fortolkerens egen ånd ikke blande sig. Luther forklarer, idet han konsekvent overvejer følgerne af den modsatte opfattelse, at denne lære er forkert. I udlægningen af Skriften skal kun Skriftens egen ånd tale. Derfor skal alle udsagn fra kirkefædrene og andre autoriteter kunne bevises ud fra Skriften, hvis de skal have gyldighed; men hvis – og her begynder Luther sit andet argument – ånden i den nuværende katolske kirke er den samme som i begyndelsen, hvorfor kan det så ikke tillades at studere eller i det mindste først konsultere Skriften, når man skal forstå kirkens lære? Desuden sker det, at kirkefædrene modsiger hinanden. Her kan kun Skriften bedømme, hvem der har ret. Og det kan kun Skriften, hvis den netop får den højeste autoritet.

Det ville være forkert at antage, at Luther taler her for en bogstavelig forståelse af bibelske tekster. Han er opmærksom på nødvendigheden af fortolkninger, fx i forbindelse med modstridende bibelpassager, og han fortolker også selv. Hvad forordet handler om, er, hvorvidt en fortolkning står højere end Bibelen. Fortolkningsautoriteten kan if. Luther ikke ligge hos de kirkelige institutioner eller i traditionen, men i Bibelen selv. Derfor skal hver især selv arbejde med de bibelske tekster, således at de i dette arbejde selv lukker sig op.

I dag er det et spændende spørgsmål, om der er ensartede kriterier eller en ensartet metode, der bestemmer et sådant arbejde med Skriften. Et andet spørgsmål er, hvad Luthers forståelse af *sola scriptura* betyder for forbindelse mellem præst og menighed i gudstjenesten: Hvordan kan en prædikentekst være forståelig på denne baggrund? Hvad betyder fortolkningen for tilhørerne?

2.2) Martin Luther: "Fortale til Assertio omnium articulorum", (WA 7, 96–101), oversat til dansk af Richardt Riis. Denne tekst kan findes online på siden: <http://www.martinluther.dk/ass01.html#90>

2.3) Bo Kristian Holm: Luthers dobbelte udlægnings-"princip", i: Det står skrevet. Essays om 2000 års bibelfortolkning, Anis 2004, 23–33. (Txt: Bilag 2)

Studiekredsmateriale 2015

"Sola Skriptura" – Ved Bibelen alene?

Tredje møde:

Mennesket lever ikke af brød alene – men af hvert ord, der udgår af Gud. Hvordan bruger vi bibelen i dag?

3. 1. Introduktion til Luthers syn på Bibelens klarhed ifølge hans skrift om den træl bundne vilje "De servo arbitrio" (1525)

Kinga Zeller, Aarhus Universitet (2015). Jf. også: Wilfried Härle: Indledning, i: Wilfried Härle (Ed.): Martin Luther. Lateinisch-Deutsche Studienausgabe Bd. 1: Der Mensch vor Gott, Leipzig 2006, XXII–XLII.

Med sit skrift om den træl bundne vilje svarer Luther direkte på Erasmus af Rotterdams afhandling om den frie vilje, som blev offentliggjort et år tidligere. Som titlerne viser, er spørgsmålet om viljens formåen det grundlæggende emne for begge tekster. Det der diskuteres er, om mennesket er i stand til at gøre noget godt af egen evne – ikke i forhold til sin omverden, men over for Gud og dermed i forhold til menneskets egen frelse og nådens nødvendighed. Hvis nemlig mennesket selv er i stand til at gøre noget godt i forhold til sin egen frelse, og selvom det kun er en lille bitte smule, så vil if. Luther Guds nåde ikke mere være absolut, men afhængig af menneskelig aktivitet.

I denne diskussion repræsenterer Erasmus en moderat position, som tilskriver den menneskelige vilje en vis formåen, om end på ingen måde nogen afgørende. Ligesom Luther kræver det i sin skrift *Assertio omnium articulorum* (fra 1520), vil Erasmus bevise sit standpunkt ud fra bibelsteder. Dog påpeger han allerede i afhandlingens begyndelse, at der er passager, som er delvist mørke, uklare og derfor må gøres til genstand for fortolkning.

Luther afviste strengt antagelsen af en fri viljesformåen, men før han kommer til de bibelpassager, som Erasmus benytter, føler han sig tvunget til nogle generelle bemærkninger. Herunder hører en forklaring af Skriftens klarhed, som siden er blevet en konstitutiv del af alle debatter om *sola scriptura*. I den henseende foretager Luther to basale sondringer. Den ene er den mellem Gud og Bibel: I Gud er meget uklart for mennesker, men i Bibelen er der ingen uklarhed som sådan. Hvad der synes mørkt her, er det blot, fordi grammatikken eller ordene er ukendte. Den generelle klarhed ændrer sig ikke derved, fordi den består i "at Kristus, Guds søn, blev et menneske, at Gud er en treenighed og ikke en enkelt, at Kristus har lidt for os og skal herske for evigt". Det er Skriftens eneste væsentlige udsagn og gennem den kan alle andre, måske endnu mørke passager, forstås.

Den anden sontring er den mellem Skriftens indre og ydre klarhed. Den ydre klarhed er den for alle tilgængelige, trykte tekst. For den gælder, hvad der lige blev sagt. Den indre klarhed er den indre anerkendelse, troen på de bibelske udsagn. Den kan kun gives til mennesker ved Helligånden.

Allerede i forbindelsen med forordet til det Nye Testamente blev der spurgt, om *solus Kristus* er det eneste synspunkt, under hvilket Bibelen bør læses. I forhold til *sola scriptura* kan det specificeres: Er *solus Kristus* det ledende perspektiv, som alle fortolkninger skal henvise til? Og er denne fremgangsmåde også legitim dér, hvor det i hvert fald er tvivlsomt, om tekstens forfatter selv har haft dette perspektiv i tankerne, sådan som det er tilfældet med det Gamle Testamente?

Også spørgsmålet om den indre klarhed givet ved ånden kan diskuteres. Talen om åndsbesiddelse er i dag ofte negativt konnoteret og bruges mest i forbindelse med radikale, evangelikale kristne. Hvordan håndterer man dette på baggrund af denne tekst? Gives der en mere moderat forståelse af åndsbesiddelse?

3. 2) Martin Luther: Uddrag fra: "De servo arbitrio" (WA 18, 606–609), oversat af Ellen Madsen, Luthers skrifter i udvalg V, Aros 1983, 32-37.

(Bilag 3)

3. 3) Niels Thomsen: *Grundtvig og Bibelen*, i: *Det står skrevet. Essays om 2000 års bibelfortolkning*, Anis 2004, 35–47.

(Bilag 2)